

Noch dazu

Nádasdy Ádám A pontosság és a gúny című írásáról (BUKSZ, 1991. nyár, 265–266. old.). Nádasdy Ádám válogatását a 271. oldalon közöljük.

Egy olyan szerzőt, akit nem utolsósorban ironiájáról ismer a világ, nem árt óvatosan megnevezni, hátha polgári neve is csupán egyike írói álneveinek, holmi álca vagy álruha – ez esetben pedig a kérdéses hivatkozás a sors ironiájának áldozata lesz. Nemcsak Kierkegaard-ról van szó tehát, mégis a cikk szerzője – korántsem véletlenül – az ő példájával kezdi, mondván: ne akarjuk „kjerkegórnak” mondani, mint a dánok, hanem érjük be szerényen „kirkegárd”-dal... Csakhogy ennek már az első fele sem stimmel, ugyanis a dánok semmiképpen sem kjerkegórnak ejtik, hanem „jé” és „e” nélkül, egyszerűen *kirkegór*nak, ami, a dán szavak többségével ellentétben, könnyen kimondható magyarul is. A nehézség tehát nem fonetikai természetű, és ez legszebben éppen a fent említett szerény javaslatból tűnik ki, miszerint ejtsük kirkegárdnak – azaz németesen! Ismét kiderült, hogy nincsenek pusztán nyelvi problémák (bár lennének!), hanem a nevek mindig sorsszerűen historikus motívumokat rejtenek el és fednek fel. A példa nagyon is szimptomatikus és *magyaráza*tra szorul, mert Nádasdy Ádám nem holmi semleges „nemzetközi” kiejtést javasol (ilyen ugyanis Babel óta nincsen), sőt nem is egyszerűen magyaros ejtést (hiszen akkor – akár tetszik, akár nem – *fonetikus*an kellene kiolvasnunk), hanem a *németes* kiejtésre voksol, úgy is, mint helyes „nemzetközi magyar” ejtési módra. (Végső esetben a legbölcsebb alighanem még mindig a legneutrálisabb latin mintát „nemzetközi magyarnak” tekinteni, ami már jó ideje a hagyományhoz hívebb megoldásnak bizonyult az efféle afférok esetében.) Mert javaslata még csak nem is angolosan vagy franciásan cseng, hanem a leghatározottabban németesen hangzik. Hát nem különös? Pedig míg élt,

Kierkegaard mindent megtett, hogy ez a félreértés, az ő germanizálása, elkerülhetővé váljon. Ezért írja például egy „germanizáló” professzor recenziójára válaszul: „elég büntetés már az is, hogy nem ért meg, annál is inkább, mert nehéz szívvel kellett tudomásul vennem, hogy többször is azt hitte, megértett. (...) ki tudja, miért, részemre is átenged egy szerény kis helyet Strauss tanítványai között. Ily módon egy menetoszlopba kerülve Strauss-szal, Feuerbachhal és Bruno Bauerrel, ha akarom, ha nem, lépést kell tartanom velük, míg Beck professzor számol: *ein, zwei, drei*, amit minden német altiszt olyan kitűnően tud csinálni.” (Utóirat egy nyilvános vallomáshoz, in: *Samlede Vaerker* XIII, 441. old.)

Noch dazu, az nem meglepő, ha – cumbájspíl – Lukács Györgyöt a nagyvilágban „Georg Lukacs”-nak ismerik, Kierkegaard viszont soha nem írt és nem is akart németül írni, noha (nyelvi szempontból) nem esett volna nehezére. Arról van itt szó, hogy nyelvi és kulturális szempontból nézve az a valami, ami Dániában köztudomásulag már régóta bűzlük, nálunk nem sokkal szebben illatoz, és ebben minden magyarul író és gondolkodó sorstársa Kierkegaard-nak.

Persze, „mit akar egy dán a világtól?” – mondhatnánk egy világnyelv gögijével, csakhogy e tekintetben mi is ugyanolyan helyzetben vagyunk, mint a dánok, ha nem rosszabban. Éppen ezért korántsem közömbös a kérdés: vajon miért tesszük meg a németek, az angolok és a franciák „kedvéért”, hogy úgy ejtjük ki nagyjaik nevét, mint ők, ha kisebb nemzetek kedvéért erre nem vagyunk hajlandóak. Pedig Kierkegaard számára legalább olyan fontos volt, hogy dánul írt, és a dán mesék, legendák, illetve a dán irodalom világából merített, mint például Bartók számára a magyar népzene inspirációja. (Egyébként Kierkegaard magyar mesékre is hivatkozik, például a *Félelem és reszketésben*, de máshol is.)

Továbbmenve: az említett szerény javaslat logikája szerint alkalmasint „európaiasítanunk” kellene saját neveinket is, hátha úgy könnyebben felfedeznének... (Hátha a párizsi metróban nagyobb betűkkel szere-

pelne Szabó István neve nemrég bemutatott filmje plakátján, ha mindenki következetesen „szabónak” mondaná – még akkor is, ha ez franciául „sabot”-t, azaz fapapucsot jelent.) De visszatérve még egy gondolat erejéig az inkriminált dán auktorhoz: a francia Kierkegaard-recepciót is évtizedeken át meghatározta a német, s csupán a legutóbbi időben vált nyilvánvalóvá az, amit már egyébként maguk a németek is régóta tudnak, nevezetesen, hogy mennyire tendenciózus volt az ő első Kierkegaard-olvasatuk, és hogy a Gottsched–Schrempf-féle (egyébként Heidegger, Lukács és Adorno által is használt) első „összes művek” címen megjelent kiadás mennyire hiányos és félrevezető. (Hogy a németül publikáló dán hegelianus teológusok bosszúhadjáratáról és ennek németországi hatástörténetéről már ne is beszéljünk...) Vajon tényleg németül kell olvasnunk ezek után Kierkegaard-t? Ha az ő álláspontját is figyelembe vesszük, akkor inkább mondhatjuk akárminek, csak ne kirkegárdnak!

A szerző második példája sem meggyőzőbb (bár kétségkívül szellemes), ugyanis a Daróczi név tudtommal nem idegen Magyarországon, még akkor sem, ha valaki pesties, sőt *nyugatos* füllel „darauci”-nak hallja. Ezzel egyébként az illető legfeljebb azt árulja el, hogy néha Magyarországon is idegenben érzi magát, aminek okát a „noch dazu” spontán kiszólás is indokolni látszik...

Az, hogy „Béla Bartók” nem azonos Bartók Bélával, pedig végképp a fülünknel fogva előranciaigált példa, itt ugyanis már szó sincs a kiejtésről. Mégis, hogy a magyar olvasó előtt végképp nyilvánvalóvá váljon, milyen kellemetlen lehet a dánok számára az említett szerény javaslat, fel kell idéznem Liszt Ferenc példáját, akit a francia újságolvasó annak idején „a kis Litz”-ként ismert meg (mivelhogy Mozarthoz hasonló csodagyerekként harangozták be), s mi több, a félművelt francia ma is „licc”-nek mondja, noha erre a francia fonetika szabályai éppúgy nem szolgáltattak valós alapot, mint a magyar arra, hogy Kierkegaard-t kirkegárdnak ejtsük. Ez az anekdotába illő eset egyben mutatja, miért

csak Franz Lisztről tud a világ és Liszt Ferencről alig-alig, noha az ő számára sem volt mellékes, hogy magyarnak vallotta magát, sőt még európainak vagy akár kozmopolita franciának is inkább, mint németnek vagy osztráknak. De legyen ennyi elég a példából, hiszen már az első kettőből untig kitetszik, hogy nem automatikusan a németet (vagy az angolt etc.) fogadjuk el sajátunknak, mert ennél még az is sokkal tisztességesebb, ha megpróbáljuk minden esetben az eredeti kiejtést meghonosítani, minden nyelvet egyenlően tiszteletben tartva ezzel – különös tekintettel a kisebbekre. Így talán elkerülhetővé, korlátozhatóvá vagy legalább átláthatóvá válik az az egyre erősödő évszázados folyamat, amit leginkább nyelvi gyarmatosításnak lehetne nevezni, és aminek semmi sem kedvezhet annyira, mint a rosszul értelmezett szabadverseny kultúrliberalizmus.

A szerző, remélem, nem veszi zokon, amiért komolyan vettem azt, amit a *HVG*-ben nemrég megjelent *Tanítsuk egymást!* című cikkében váltig állít, miszerint szereti, ha „közéleti szereplőink élesen szólnak egymással és egymásról”. Vagy ez csupán a politikusokra lenne érvényes, a publicisztikára nem? Vajon a *BUKSZ* olvasói (az Ön által javasolt szempontból) nem ugyanazt várják-e, nevezetesen, hogy a szerzők „szedjék le egymásról, akin ami van”?... Merthogy a konklúzió kétségbevonhatatlan, valóban „van még mit leszedni egymásról” – de ezt (engedelmevel) először mindig a javaslattevőre érdemes alkalmazni. Hát ezért voltam szíves leszedni cikkéről a láthatólag nem ráillő pontosság gúnyját.

